

"כדי להשיג שינוי מערכת, צריך לדעת לוותר"

שיחה עם שרת החינוך, הפרופ' יולי תמיר, על מצב החינוך בישראל;

עם פתיחת שנת-הלימודים ראיינו: נועם שרון ומיכל זיו קרמר

התייחסותו של האזרח לשלטון במדינת-ישראל כיום אינה פשוטה. חקירות המשטרה את מעשיו של ראש-הממשלה, המשפט המתנהל נגד שר-האוצר לשעבר, ועדות-החקירה הממלכתיות לחקר כשלי השלטון ואזלת-ידו בתחומי הביטחון והחברה – כל אלה מציבים לפנינו סימן שאלה מטריד בעניין יכולתה של המדינה לדאוג לרווחת אזרחיה. בשל האווירה הזאת קמים בשנים האחרונות עוד ועוד אזרחים הלוקחים את האחריות לידיהם. תחומים שבעבר נראו כנחלתה הבלבדית של המדינה נלקחים היום בידי אינדיבידואלים או קבוצות של אזרחים שהתאגדו למען מטרה משותפת.

תמיר לחינוך ולדורף, נושא שעמד למבחן בעת האחרונה בעקבות התקרית שהתרחשה בבית-הספר "זומר" שברמת-גן: בבית-הספר, שבו שוכנים יחדיו מסלול לחינוך ולדורף ומסלול ממלכתי "רגיל", התגלעו בשנה האחרונה חיכוכים בשל המחסור בכיתות ובשל תחושת קיפוח בקרב ההורים במסלול ה"רגיל" – נוכח ההשקעה הרבה בילדי חינוך ולדורף. ארגון "יד לאחים", המנסה להיאבק בחינוך ולדורף בישראל, השתמש בהזדמנות שנקרתה לו כדי להפיץ חומרי תעמולה בקרב ההורים והתלמידים בבית-הספר. האירועים הביאו לפרסום הבהרה חד-משמעית מטעמה של תמיר כי "תכניו של החינוך האנתרופוסופי אינם מתנגשים בערכים בהם דוגל המשרד" (מתוך הודעת דוברת משרד-החינוך בעניין) ולחיפוש מבנה חלופי לזמת חינוך ולדורף ברמת-גן. מצוידים במידע הזה וברצון לברר מה עמדתה של תמיר בעניין הפלורליזם בחינוך בכלל ובחינוך ולדורף בפרט, נסענו למשרד-החינוך בתל-אביב לפגוש את שרת-החינוך לרגל פתיחת שנת-הלימודים.

שרת-החינוך, בקרב מחנכים ופעילים בחינוך האלטרנטיבי יש רצון כן להשתתף בשיח החינוכי ולהיות גורם משפיע וחיוני בתהליך עיצוב החברה הישראלית. ועדיין, הרושם הוא שבנושא הזה יש פעור בין הרצוי למצוי, והחינוך האלטרנטיבי נתפס לעתים קרובות כאלטיסטי ומנותק. מהם לדעתך ההסברים לקשיים הללו? מה יכולים בתי-הספר האלטרנטיביים לעשות כדי להתגבר על הקשיים ומה יכול לעשות משרד החינוך?

משיחות עם מחנכים בולטים בחינוך האנתרופוסופי, זיהיתי רצון להשתתף בשיח החינוכי ולתרום לחברה הישראלית. כדי שהדבר יתממש, הזמנה צריכה לבוא מכיוונם. אין לי ספק שכמה מהשיטות של חינוך ולדורף יכולות להשתלב בחינוך הרגיל ולתרום לו. דוגמה טובה לשילוב מוצלח בין המערכת לזרם בחינוך האלטרנטיבי יש לנו עם זרם החינוך הדמוקרטי. עם ד"ר יעקב הכט [מוביל החינוך הדמוקרטי בישראל ומייסד בית-הספר הדמוקרטי הראשון בחדרה – המערכת] השקנו את מודל בתי-הספר לחינוך אישי¹ והתחלנו לשלב אותו בתכניות הלימוד של בתי-ספר ברחבי הארץ.

לצערי זה עדיין לא קורה עם חינוך ולדורף. מה שמאפיין את הקבוצה הזאת, וזה אופייני לקבוצות במיוחד בראשית דרכן, היא עמדתם האומרת – או שעושים הכול או לא כלום. כך זה

תחום חשוב ביותר שבו מתרחשת התופעה הוא תחום החינוך, ולמעשה כל צמיחת זרמי החינוך האלטרנטיביים היא פועל יוצא ממגמה זו, הנקראת בשיח האקדמי והחברתי "החברה האזרחית" וגם "המגזר השלישי". ועדיין, בקרב כולנו חיה התקווה הכמוסה (ואולי המוטעית) שביום מן הימים יבוא המנהיג הישר, האציל ובעל היכולות, יחלץ אותנו ממצוקותינו וינהיג אותנו לשלום עם שכנינו, לביטחון אישי, לשגשוג כלכלי וחברתי. אך הציפיות האלה מתנפצות פעם אחר פעם כגלי מים על סלעי המציאות.

תקוות רבות היו לנו עם כניסתה לתפקיד שרת-החינוך הנוכחית, הפרופסור יעל (יולי) תמיר. הציפיות הגבוהות מהשרה תמיר מקורן בכמה גורמים: הזיהוי שלה עם ארגוני-שלום כדוגמת "שלום עכשיו" ו"האגודה לזכויות האזרח"; הקריירה האקדמית שהצמידה לשמה את התואר "פרופסור"; פעילותה כמחוקקת בעת היותה חברת כנסת מטעם ר"צ ומפלגת העבודה; וההשוואה בינה ובין לימור לבנת, קודמתה בתפקיד שרת-החינוך. אך דומה כי בנוגע לפרופסור יולי תמיר, אפשר לומר כי כגודל הציפיות, כן גודל האכזבה. טיפולה של השרה בשביתות אשר זעזעו את המערכת בשנתיים האחרונות – שביתת המורים התיכוניים, שביתת סגל המרצים באוניברסיטאות ושביתת הסטודנטים, בצירוף אירועים אחרים הקשורים לתפקודה כשרה, הביאו לידי ביקורת ציבורית קשה כלפיה דווקא בקרב מי שתלו בה את התקוות הגבוהות ביותר.

עם הביקורת, קשה להתעלם ממחויבותה של תמיר לרפורמה בחינוך בישראל. השינוי הגדול ביותר שהביאה עמה השרה הוא הרפורמה "אופק חדש", תכנית שעיקרה העלאת מספר שעות ההוראה, הגדלת שכר המורים ושימוש בקבוצות לימוד קטנות בבתי-הספר. כמו-כן אפשר לציין כמה צעדים המבטאים את מחויבותה לשינוי – כמו ביטול "פנקס זכויות התלמיד" עם כניסתה לתפקיד, בטענה שהוא חד-צדדי ומתעלם מזכויות המורים, ואת הכנסת ה"נְכֵפָה" (הנרטיב הפלסטיני למלחמת-העצמאות) לתכנית הלימודים בבתי-הספר הערביים. בכל מקרה, את תפקודה של תמיר כשרת-החינוך נוכל לסכם רק במבט לאחור.

כל שר-חינוך בישראל יכול להימדד גם לפי התייחסותו לזרמים אלטרנטיביים בחינוך. אותנו עניינה במיוחד התייחסותה של

היה גם עם הדמוקרטי בהתחלה, אך עם השנים הם ראו שאפשר לשלב אלמנטים מסוימים. אם הולכים על הכול או לא כלום, פעמים רבות נישאר עם לא כלום. כדי להשפיע ולעשות שינוי צריך גם לדעת לוותר. אם משכילים לקחת אלמנטים מסוימים מתוך החינוך ולשלב אותם בתוך המערכת הכללית – הדבר יכול להיות מבורך. אבל אם רוצים להשתלב במערכת ולהיות מתוקצבים על-ידה, גם למשרד החינוך יש תנאים.

אילו תנאים?

שרת החינוך, הפרופ' יולי תמיר

שנה לקחו עוד כיתה מן המסלול הממלכתי והעבירו אותה למסלול האנתרופוסופי. מובן שזה יצר תחושה של מרמור וקיפוח אצל הורי בית-הספר הממלכתי, דבר שהתבטא גם בהתערבותו של ארגון "יד לאחים" בפרשה. ההאשמות שלו, כאילו האנתרופוסופיה היא כת נוצרית, הן כמובן מגוחכות. כרגע הנושא של בית-הספר "זומר" נמצא בטיפול ומקצים להם שטח אדמה כדי לבנות להם מבנה משלהם.

האם את מעודדת פלורליזם בחינוך או מעדיפה לחזק את החינוך הממלכתי?

המערכת צריכה ויכולה לפתוח שעריה למגוון שיטות חינוך. עושים את זה עם כל מיני זרמים וגורמים – אנתרופוסופי, דמוקרטי, חינוך דו-לשוני, חינוך דתי-חילוני, חינוך משולב. יש לא מעט וריאנטים. רוב הזמנות מגיעות מהשטח אך יש גם יזמות של משרד-החינוך. אם יש די הורים שרוצים להפוך

המערכת צריכה ויכולה לפתוח שעריה למגוון שיטות חינוך. אם יש די הורים שרוצים להפוך בית-ספר מסוים לבית-ספר ייחודי ומצליחים לשכנע אותנו בכך – אנחנו פתוחים לזה, בתנאי שבית-הספר עומד בקריטריונים של מערכת-החינוך הממלכתית. למערכת יש אפשרות לקלוט רעיונות ותפיסות חדשות.

בית-ספר מסוים לבית-ספר ייחודי ומצליחים לשכנע אותנו בכך – אנחנו פתוחים לזה, בתנאי שבית-הספר עומד בקריטריונים של מערכת-החינוך הממלכתית. למערכת יש אפשרות לקלוט רעיונות ותפיסות חדשות. כל עוד זה עומד בתוך מסגרת-העל, זה דבר מבורך.

כלומר, בתי-הספר לסוגיהם צריכים להישאר במסגרת של מערכת החינוך.

כן. יש לזה הצדקה גם מטעמי שוויון. בחברה שסועה כמו שלנו, מתן זכות בחירה חופשית בנושא החינוך יעמיק את השסעים. כשיש שוויון חברתי, מתן בחירה הוא דבר טוב. אבל במצב שקיים היום בישראל, מערכת החינוך צריכה להעניק לאזרחיה רכיבים משותפים, מתוך רגישות לשוני, בצורה שמקדמת שוויון-הזדמנויות.

לפני כהונתך כשרה, היית בין התומכים הגדולים של החברה האזרחית בישראל. מה עמדתך כלפיה כיום? האם החברה האזרחית יכולה לקחת אחריות גם בתחום החינוך?

לכל אחד יש התרומה שלו. בקריירה הציבורית שלי פעלתי במסגרת החברה האזרחית, האקדמיה והפוליטיקה. החברה האזרחית מאוד פורייה במתן עצות, בהצפת רעיונות; החדשות באה לרוב מהפריפריה. אך שינוי ברמה של המדינה רק הממסד

לדוגמה, מבחן המיצ"ב², המהווה סלע מחלוקת. לדעתי פה אתם טועים. המיצ"ב אינה בחינה מאיימת וטראומטית, שילדים רועדים מפחד... מאידך גיסא – אם מאתרים בגיל צעיר בעיות שהן יחסית קטנות, נותר מספיק זמן לתת סיוע ולא לשלוח לחטיבה עליונה ילד שיש לו קשיים. באמצעות המיצ"ב רואים אם בית-ספר מתפקד ברמה בסיסית. אם יש מיצ"ב נמוך, אני יכולה להיכנס לבית-הספר ולבדוק למה הוא נכשל.

האם ביקרת אי-פעם במוסדות חינוך ולדורף?

ביקרתי בגנים אנתרופוסופיים, אך לא בבית-ספר ולדורף. קיבלתי הזמנה לבקר בבית-הספר "זומר" ברמת-גן, בעקבות התקרית שהייתה שם והצריכה התערבות של משרד-החינוך.

האם התקרית מעידה על חוסר יכולת לשלב בין חינוך ולדורף ובין החינוך הרגיל?

אני לא חושבת. קיימת ב"זומר" בעיה אובייקטיבית של מקום. לא תכננו את השילוב כמהלך לטווח ארוך, והתוצאה היא שבכל

1 מודל בת ים לחינוך אישי – תכנית ששמה דגש ביכולותיו האישיות של התלמיד ובאחריותו לטיפוח יכולות אלה. בתכנית, לכל תלמיד ותלמיד נכתב "חוזה למידה אישי", ובכל בית-ספר מוקם "מרכז למידה תומך-חוזה". מחנכים מצוות בית-הספר משמשים "חונכים אישיים", וכל יום מתחיל ומסתיים במפגש ושיחה בקבוצה קטנה (עד 20 תלמידים). כמו-כן, יוצרת התכנית אינטגרציה בין התלמיד, משפחתו ומערכות החינוך והרווחה בעיר; החונך האישי משמש מתאם בין הגופים. 2 מבחן המיצ"ב – מבחנים ארציים הנעשים בכל בתי-הספר, מכיתה ב' ועד ח', ומטרתם לבדוק את הישגי התלמידים בהתאמה לתכנית הלימודים של משרד החינוך

כנס קורצ'אק הבינלאומי

הכנס הבינלאומי השביעי למורשתו החינוכית של יאנוש קורצ'אק כמפתח לפתרון סכסוכים

2-5 בנובמבר 2008, מכללת הגליל המערבי

כנס קורצ'אק הבינלאומי נועד להפגיש אנשי חינוך, יזמים חברתיים, סטודנטים ובני נוער, המעוניינים להעשיר את עצמם במפגש אינטלקטואלי, חוויתי ומעשי עם תכנים חינוכיים, חברתיים ואמנותיים המקבלים השראתם ממורשתו החינוכית של יאנוש קורצ'אק.

"הדואג לימים - זורע חיטה,
הדואג לשנים - נוטע עצים,
הדואג לדורות - מחנך אנשים."

(יאנוש קורצ'אק)

לפרטים נוספים, תוכנית הכנס והרשמה:
www.korczak.co.il, 04-9958065

אורח הכנס הוא האמן החברתי יוהנס מתי'סן (Johannes Mathiessen, גרמניה). מתי'סן הנו פסל סביבתי, ארכיטקט חברתי, ואיש חינוך ולדורף ותיק. בשנים האחרונות מתי'סן מקים ברחבי העולם פארקים מרפאים תוך שהוא שואב מהאנתרופוסופיה את השראתו האמנותית, החינוכית והרוחנית. הפארקים המרפאים של מתי'סן מתבססים על תפיסה הוליסטית של הקשר בין האדם לעולם ועל שיתוף הקהילות המקומיות בתהליך היצירה. ב-3 בנובמבר יעניק מתי'סן הרצאה על פועלו ומשנתו האמנותית-חברתית ב-4 בנובמבר ינחה מתי'סן פרויקט של הקמת פארק מורשת קורצ'אק בעיר עכו

מבצע מיוחד לקוראי אדם עולם:

השתתפות בהרצאה והפרויקט האמנותי במחיר מיוחד לפרטים נוספים הכנסו לאתר korczak.conference@gmail.com ל: כתבו ל: www.korczak.co.il

יכול לעשות. רפורמה כמו שאנו עושים היום [יאופק חדש, " שבתוך שלוש-ארבע שנים תקיף את כל בתי-הספר – את זה החברה האזרחית לא יכולה לעשות וגם לא צריכה. החברה האזרחית טובה בהצפת רעיונות, אך שינוי מערכתי בא מלמעלה.

את באמת חושבת שתכנית "אופק חדש" תהיה הפתרון?

יש בה הרבה רכיבים חיוביים שיכולים לתרום. אין מטה-קסמים אך זה יכול ליצור הוראה אחרת, יותר אינטימית ודיאלוגית, ולשפר את רמת הלמידה של הילדים וגם את מעמד המורה. יש בה שדרוג הכרחי של שכר המורה.

מה את מאחלת לפתיחת שנת-הלימודים?

שיהיה שקט. המהומה הישראלית לא מאפשרת לאף אחד ללמד וללמוד. שרפורמת "אופק חדש" תוביל אותנו לשינוי שאנו מייחלים אליו.

מהמשרד הממוזג והקריר של שרת-החינוך יצאנו אל הרחוב התל-אביבי ההומה והמהביל. התחושה העיקרית שחלקנו הייתה אכזבה. האם נבעה אף היא מגודל הציפיות? כנציגיו-לכמה-דקות של חינוך ולדורף בריאיון עם שרת-החינוך, איבדנו לרגע את תחושת הזהות הברורה והיציבה שנכנסנו עמה לריאיון. האומנם נוכל לתלות את הדבר בידע המוגבל של שרת-החינוך בכל הנוגע לחינוך ולדורף? האם התייחסותה של השרה למחנכי ולדורף כאל קבוצה אחת מרבות, שלכן אינה ראויה להתייחסות מיוחדת, מקורה בחוסר התעניינותה או בנתק בסיסי שעדיין מתקיים בין האמונים על חינוך ולדורף ובין יזמות חינוכיות אחרות?

באותם הרגעים לא חשנו ביטחון בשום תשובה. עם זאת, נהיר היה לנו שיש לשים לב לכמה מהערותיה של שרת-החינוך. האומנם צריך לדעת לוותר כדי להשיג שינוי מערכתי? באיזה סוג של שינוי אנו מעוניינים – מערכת, קהילתי או אינדיבידואלי? האם גם האנתרופוסופיה ככלל, וחינוך ולדורף בפרט, צריכים לוותר על חלקים מתוכם כדי להשפיע יותר? ואם כן, על מה? שקועים במחשבות האלה נרדמנו באוטובוס שהחזיר אותנו הביתה. ✎

